

овог проблема у совјетском праву уз одређивање постотака од мјесечних принадажности, већ према томе да ли је у питању једно, двоје или више дјеце, изгледа веома цјелисходно. Међутим, иако би усвајање овог рјешења довело до једнообразног рјешавања овог питања, оно још увијек не би значило и гаранцију да ће судске одлуке бити извршене, с обзиром на најразличитије начине на које родитељи настоје да осујете извршење ове мјере (тако на примјер мијењају мјесто боравка, радно мјесто, итд.). Можда би усвајање приједлога да се у радне књижице уносе подаци о обавези и висини издржавања било корисно за ефикасно рјешење овог питања. Озбиљнији начин третирања обавезе издржавања дјеце, односно високи износи досуђених алиментација не само да би колико толико осигурале малољетну дјецу, него би имале утјецаја и на смањење броја развода бракова. Кад би брачни другови имали пред собом једну озбиљну обавезу према дјечи, онда би највјероватније били мање лаксмислени код доношења одлуке о прекиду брачне заједнице и напуштању брачног друга због најнезнатнијих разлога.

Анализом изнесених случајева дошли смо до још једне констатације. Наведене мјере против несавјесних родитеља представљају санкцију за њихове злонамјерне поступке. Нормално би било очекивати одупирање родитеља изрицању ових мјера. Међутим, у овим случајевима наилазимо управо на обрнуту ситуацију. Родитељи, не само да се не противе, него понекад и сами траже доношење ових мјера уз чудна објашњења, да дјецу не воле, да их се одричу и слично. У оваквим случајевима тешко је очекивати било какво поправно дејство изречених санкција. — И ови примјери јасно оправдавају потребу превентивних интервенција органа старатељства или центра за социјални рад тамо гдје они постоје. Благовремено побољшање услова у којима живи малољетник, покушаји мирења брачних другова, односно родитеља запуштеног малољетника, и уопште сређивање породичних прилика, било би неопходно, јер одузимање дјеце или лишење родитељског права, не рјешава проблеме малољетне дјеце којима је помоћ потребна.

Неримана Траљић

ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА НА ПОРОДИЧНУ ПЕНЗИЈУ КАД ЈЕ БРАК ТРАЈАО МАЊЕ ОД ГОДИНУ ДАНА

У случају који је овде предмет разматрања, брачни другови били су се венчали 1931 године, а развели 1950 тј. после скоро 19 година проведених у браку. После девет година поново су се венчали 26. априла 1959. Други брак је трајао мање од године дана, јер је 16. јануара 1960 муж умро. Када је после смрти свога мужа удова затражила од Завода за социјално осигурање породичну пензију, била је одбијена са мотивацијом да је њен захтев неоснован. Против решења поднела је тужбу суду. Међутим, била је поново одбијена. Најзад се жаблом обратила Савезном врховном суду, који је нашао да је њена жалба основана и њеном захтеву удовољио.

Из образложења:

„Побијаном пресудом одбијена је тужба против наведеног решења којим је коначно одбијен захтев тужиље да јој се призна право на породичну пензију с обзиром на то да је захтев неоснован.

„Размотривши стање ствари које произилази из списка предмета, побијану пресуду и наводе жалбе, овај суд је нашао да је жалба основана.

„Према члану 120 Закона о пензијском осигурању брачни друг нема право на породичну пензију ако се утврди да је брак осигураника који је трајао мање од годину дана био закључен у намери стицања права на пензију. У овом случају, према подацима списка, тужиља је раније била у браку са покојним мужем и тај брак је трајао од 26. априла 1931 до 16. фебруара 1950, дакле скоро 19 година, када су се развели да би поново ступили у брак априла 1959 до 16. јануара 1960 када је умро покојни Ђ. од кога тужиља изводи своје право. Према становишту туженог органа и првостепеног суда овај последњи брак закључен је у намери стицања права на породичну пензију, будући да није трајао годину дана и да је покојни Ђ. У време закључења брака био болестан.

„Овај суд, супротно становишту првостепеног суда и туженог органа, сматра да у овом случају нема основа за закључак да је овде постојала намера закључења брака за стицање права на породичну пензију. Пре свега овде стоји чињеница да је тужиља већ била раније дуго година у браку са покојним Ђ. и да је нов брак само продужење ранијег брака тако да нема основа за закључак да је овде по среди намера закључења брака ради стицања права на породичну пензију, иако је овај брак трајао мање од годину дана ...” (Пресуда Савезног врховног суда Уж 8494/61 од 27. октобра 1961; Збирка судских одлука, књига VI, св. 3, бр. 330, с. 168).

Тужени орган, првостепени суд и Савезни врховни суд наведени правни случај подводе под чл. 120 тач. 1 Закона о пензијском осигурању од 1957. По овом члану брачни друг неће имати право на породичну пензију у следећа четири случаја: 1) ако се утврди да је брак осигураника који је трајао мање од годину дана био закључен у намери стицања права на породичну пензију; 2) ако је брак закључен са осигураником који је уживалац личне пензије или инвалиднине по прописима о инвалидском осигурању трајао мање од годину дана; 3) ако је брак разведен правоснажном судском пресудом а њему није досуђено издржавање; 4) ако је пре смрти осигураника неоправдано напустио брачну заједницу и живео ван те заједнице шест месеци или дуже. Да ли је напуштање брачне заједнице неоправдано цени суд у ванпарничном поступку.

Тачка 1 чл. 120 поменутог Закона односи се на оне случајеве где је брак трајао мање од године дана, а био је закључен са лицем осигураником у радном односу. Њена примена претпоставља да су испуњена ова два услова: 1) да је брак трајао мање од године дана (објективни устов) и 2) да је брак закључен у намери стицања права на породичну пензију (субјективни услов). Утврђивање субјективног услова долази у обзир тек онда ако се утврди постојање објективног. — Тачка 2 истог члана односи се само на оне случајеве где је брак закључен са уживаоцем пензије или инвалиднине. Као једини услов за стицање права на породичну пензију тражи се да је брак трајао бар годину дана. Одредба тачке 3 предвиђа да нема право на

породичну пензију разведени брачни друг под условима: 1) да је брак разведен правоснажном судском пресудом и 2) да брачном другу у питању није досуђено издржавање. — Тачка 4 има у виду оне случајеве где је дошло до неоправданог напуштања брачне заједнице од стране брачног друга који захтева признавање права на породичну пензију. Ова тачка предвиђа такође два услова: 1) да је напуштање брачне заједнице било неоправдано и 2) да је неоправдано напуштање трајало шест месеци или дуже.

У правном случају који је предмет разматрања, међу судовима постоји сагласност у погледу примене тач. 1 чл. 120, али не постоји сагласност у погледу дужине трајања брака као једног од услова за стицање права на породичну пензију. Тужени орган и првостепени суд сматрају да брак између тужиље и покојника није трајао годину дана, а Савезни врховни суд сматра да је трајао дуже. Шта више, он сматра да је новозакључени брак између тужиље и њеног покојног мужа само продужетак раније постојећег брака. Зато се као основно правно питање у овом правном случају поставља питање може ли се поновни брак између истих лица сматрати продужетком ранијег постојећег брака или не. Од решења овог питања зависи да ли је брак између тужиље и њеног покојног мужа трајао мање од годину дана односно да ли је испуњен први објективни услов из тач. 1 чл. 120 за оспоравање права на породичну пензију.

Према схватању туженог органа и првостепеног суда брак је трајао мање од годину дана, тј. трајао је од 26. априла 1959 до 16. јануара 1960, када је престао смрћу осигураника. Постојање претходног брака између тужиље и њеног покојног мужа за њих је правно ирелевантна чињеница.

Међутим, чињеница је да су у овом правном случају постојала два брака између истих лица од којих је први трајао скоро 19 година, а други десет месеци. Са становишта породичног права новозакључени брак између истих лица не може се сматрати као продужетак раније постојећег брака. Будући да је први брак престао разводом брачних другова, то се нови брак не може да сматра његовим продужетком. Између ова два брака нема правног континуитета. О томе, на пример, Аустријски Грађански законик у § 118 каже изричито: „Ако разведени супрузи хоће да се сједине, то се ово сједињење мора сматрати као нов брак, и овај се мора закључити са свим свечаностима које се по закону траже за склапање уговора о ступању у брак.” Према томе, нови брак не представља продужење ранијег. Отуда са становишта породичног права последњи брак између тужиље и покојника јесте нови брак. С обзиром да је закључен 26. априла 1959, а престао смрћу осигураника 16. јануара 1960, он је трајао мање од годину дана.

Међутим, тач. 1 чл. 120 Закона о пензијском осигурању од 1957 могла би да се протумачи тако да наведену одредбу не интересује колико је пута између истих лица закључиван брак нити однос између бракова са становишта породичног права, већ време које су два лица уопште провела у браку. Тако схваћен, овај пропис би одговарао социјалном разлогу за додељивање права на породичну пензију у овом случају, наиме факту да су два лица укупно провела скоро 20 година у брачној заједници и да би било несо-

цијално и неправедно не признати ма коме од њих право на породичну пензију. Међутим, овакво тумачење поменутог прописа могло би у другим случајевима да буде социјално неоправдано и неправедно, те га стога не треба прихватити. Такав би, на пример, био случај ако би између два иста лица први брак трајао 8 месеци, а други, после краћег или дужег интервала и свих могућих збивања у том периоду укључујући и бракове са другим лицима, 5 месеци, што би укупно изнело више од године дана и омогућило преживелом брачном другу да оствари право на породичну пензију.

Одредба тач. 1 чл. 120 Закона о пензијском осигурању од 1957 може да се тумачи и тако да нема у виду време које су два лица провела у брачној заједници, већ брак као породичноправну институцију. Ако се овај пропис тако схвати, онда би се у овој ствари морао да узме у обзир само други брак између тужиле и покојника с обзиром да је ранији брак међу њима престао разводом.

Према стилизацији одредбе о којој је реч произилази да прописе пензијског осигурања занима брак као институција породичног права, а не укупно време које су два лица међусобно провела у једном или више бракова. Према томе, у овом случају за оцену времена који су два лица провела у браку, тј. за оцену постојања или непостојања објективног услова за остварење права на породичну пензију може да се узме у обзир само други (последњи) брак између тужиле и осигураника. А с обзиром да други (последњи) брак између њих није трајао годину дана, то се мора приступити утврђивању постојања другог, тј. субјективног услова за оспоравање права на породичну пензију, наиме постојања намере да се ово право стекне као побуде за ступање у брак.

Намера као правно релевантна чињеница постоји онда када извршилац, да би постигао одређени циљ односно правну последицу, предузима једну одређену радњу са којом ће је произвести. Намера може бити добра и рђава, односно правно допуштена и недопуштена. Правно недопуштена намера у вези с браком постоји онда кад се брак не закључи у циљу заједнице живота, већ у циљу остварења каквог другог права, на пример, права на наслеђе, права на пензију, и слично. Пошто је брак законом уређена заједница живота мушкарца и жене и чији је основни циљ управо заједница живота, правна је претпоставка да се брак закључује у том циљу. Ако се тврди супротно, то мора да се докаже, односно постојање неке друге намере као побуде да се закључи брак. Сходно реченом, тач. 1 чл. 120 Закона о пензијском осигурању од 1957 може у овом правном случају да се примени само ако се, сем чињенице да је брак трајао мање од годину дана, докаже да је брак закључен у намери стицања права на породичну пензију, а не у намери заједничког живота. Терет доказивања у погледу постојања овакве намере лежи на Заводу за социјално осигурање.

Завод за социјално осигурање у овом правном случају заснива постојање намере за стицање права на породичну пензију као побуде за ступање у брак тужиле и осигураника на чињеници да брак међу њима није трајао годину дана и да је осигураник у време закључења брака био болестан.

Дужина трајања брака уопште, па ни у овом правном случају, не може да буде чињеница на основу које се доказује постојање намере, већ први (објективни) услов за примену тач. 1 чл. 120 Закона о пензијском осигурању од 1957. Околност да је тужиља са осигураником раније дуго година била у браку не може да служи као доказ да брак није или да је закључен у намери да се стекне право на породичну пензију.

Исто тако ни болест брачног друга у време закључења брака не мора да буде веродостојан доказ о ступању у брак у циљу стицања права на породичну пензију, а не у циљу заједничког живота брачних другова. Болест, макаква била, не представља чињеницу на основу које се са сигурношћу може да одреди век једног лица, те према томе ни сигурност у погледу стицања одређеног права. Живот познаје излечење такоређи безнадежних случајева и неостваривање наде оних који су је везивали за смрт оболелог. Са друге стране болест може да подстакне и племените намере и према томе правно допуштене. Зато болест брачног друга у време закључења брака може само да наведе на сумњу да извесна правно недопуштена намера постоји. Међутим, сумња није доказ.

Да би се утврдило да брак није закључен у циљу заједничког живота брачних другова већ у неком другом циљу, односно у циљу стицања права на породичну пензију у овом правном случају, потребно је пружити поуздане доказе о томе. Из образложења произилази да Завод за социјално осигурање такве доказе није пружио.

Из свега што је досад речено може да се закључи: прво, да је објективни услов за оспоравање права на породичну пензију испуњен односно да је брак између тужиље и осигураника трајао мање од годину дана; друго, да субјективни услов за оспоравање овог права није испуњен односно није доказано да је брак био закључен у намери стицања права на породичну пензију. С обзиром на то, одлука првостепеног суда којом је одбио захтев тужиље да јој призна право на породичну пензију није правилна. Међутим, одлука Савезног врховног суда којом је тужилји признао право на породичну пензију је правилна, али не са оних разлога које овај суд наводи, већ са разлога што Завод за социјално осигурање није доказао постојање намере за стицање права на породичну пензију као побуде за закључење брака између ње и осигураника.

Према прописима који су важили у моменту решавања случаја о коме је било речи тужиља има право на породичну пензију. Међутим, и по новим прописима тј. по Основном закону о пензијском осигурању од 30. децембра 1964 тужиљи то право не би могло бити оспорено, јер према чл. 86 овог Закона брачни друг не стиче право на породичну пензију у два случаја: прво, ако је брак поништен и друго, ако је брак разведен правоснажном судском пресудом, а њему није досуђено издржавање. Нови Закон о пензијском осигурању не условљава губитак права на породичну пензију нити дужином трајања брака нити постојањем намере приликом закључења брака инспирисане искључиво побудом да се стекне ово право.